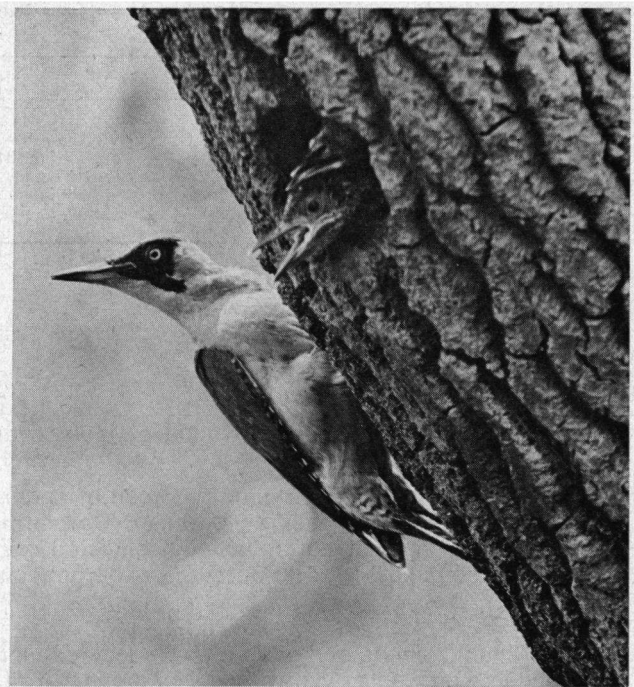

Transporteren vogels hun eieren en jongen?

Door G. M. P. Sponselee

Elton en Sponselee (publicatie in voorbereiding) deden in 1968 een onderzoek aan spechten. Tot de voorbereidende werkzaamheden van het onderzoek behoorde het opsporen en controleren van nesten van de Groene Specht (*Picus viridis*), de Grote Bonte Specht (*Dendrocopos major*) en de Zwarte Specht (*Dryocopus martius*). Controle was nodig om direct na de geboorte van de jongen, het voe-

Groene Specht

Foto: P. Munsterman

dergedrag van de adulte spechten te kunnen observeren en bij de juvenielen voedselproppen en excrementen te kunnen verzamelen.

Het onderzoek werd verricht op de landgoederen Planken Wambuis en Noord-Ginkel te Ede onder auspiciën van het voormalige ITBON te Arnhem.

Ofschoon zoeken en controleren van de nesten met de grootste omzichtigheid gebeurde — het welslagen van de broedsels was essentieel voor het onderzoek — deden zich enkele opvallende verdwijningen van legsels voor. De protocollen laten ons het volgende zien:

A) Groene Specht, 'Planken Wambuis', Ede, 1968

Datum	7-5	14-5	15-5	16-5	21-5	31-5
Code						
G 1	broedend op 4 ei	4 ei	4 ei	4 ei	1 ei 2 roepende vogels in de omgeving	3 ei Spreeuw

**B) Groene Specht (=G) en Grote Bonte Specht (=B),
'Planken Wambuis', Ede, 1968**

Datum	16-5	22-5	28-5	31-5	7-6	11-6
Code						
G 3 B 2	1 ei G3	B2 in nestholte	5 ei 4 van B2 1 van G3	4 ei 3 id. 1 id. geen vogels	4 ei geen vogels	leeg

C) Groene Specht, 'Planken Wambuis', Ede, 1968

Datum	17-5	5-6	6-6	11-6	12-6	13-6
Code						
G4	?	4 ei	4 ei	4 ei	ca 17.00 uur gaat 1 ad. het nest in; geen controle	leeg; geen vogels in de omgeving

D) Zwarte Specht, 'Planken Wambuis', Ede, 1968

Z2, mannetje.
16-5. Ca 16.00 uur gevangen in nestholte waarin 1 ei.
Geringd: Leiden 4.016.254.
22-5. Nestholte leeg.
26-5 en 5-6 Idem
6-8. Tijdens een nachtelijke controle op slapende
spechten opgevangen in dezelfde nestholte.

Al deze waarnemingen zeggen weinig of niets over het transporteren van eieren.

A. Het nest kan gepredeerd zijn. Door een of andere oorzaak is een ei (nog) niet weggenomen door de predator. De alarmerende vogels hebben op het tijdstip van controle het nestgebied nog niet verlaten. Het ene resterende ei kan door de Spreeuw 'ondergebouwd' zijn.

B. Hier kan sprake zijn van normale predatie.

C. Op 12 juni zien we een adult dier de nestholte ingaan. De holte heeft dus kennelijk nog betekenis voor het broedpaar. Dat op 13 juni het nest leeg is, kan een gevolg zijn van predatie, maar opvallend is dat geen der oudervogels meer in de omgeving van het nest te horen of te zien is. Ze hebben dus kennelijk al heel spoedig (dit gedeelte van) hun territorium verlaten. Dit spoedige verdwijnen is voor ons enigszins raadselachtig.

D. Het ei is niet stukgetrapt door een in paniek geraakte vogel, want het dier was niet in paniek, althans niet uiterlijk. Het heeft na het vangen en ringen de nestholte niet verlaten. In de holte waren geen sporen van eierstruif te vinden. Dat hetzelfde exemplaar twee maanden later weer in dezelfde holte wordt aangetroffen, wijst er alleen op dat zeer vermoedelijk het gebied niet verlaten geworden is door deze vogel.

Alle bovenstaande waarnemingen zijn op 'normale' wijze verklaarbaar en steunen nergens de opvatting dat vogels, die op enigerlei wijze gestoord worden op hun nest of gealarmeerd worden door regelmatige controle van het nest, met hun eieren of jongen op transport gaan en een rustiger nestplaats opzoeken.

Wij hebben de genoemde observaties destijds dan ook niet als zodanig beoordeeld.

Toen echter Truslow (1970) in National Geographic Magazine op pagina 642 een foto publiceerde met het — vrij vertaald — volgende bijschrift,

werd er een ander licht op de zaak geworpen:

— Mevrouw Specht verhuist haar eieren.

Terwijl de heer Truslow een paar Roodkuifspechten, *Dryocopus pileatus*, observeerde, die hun nest hadden in een dode boom in de Everglades, werd een ongelukkige breuk een fotografisch succes. Terwijl hij vanuit zijn schuilhut de nestplaats gadesloeg, brak de verrotte top af, waardoor het nest dakloos werd en de eieren open en bloot lagen. Onmiddellijk nam het vrouwtje voorzichtig een ei in haar snavel, vloog er mee weg en verdween tussen de bomen. Zij keerde terug voor het tweede ei en toen voor het derde — dit alles binnen 16 minuten. 'Wat een prestatie', schreef de beroemde Duitse natuurfilmer Heinz Sielmann over deze foto, welke zonder meer de verbazingwekkende reactie van de vogel toont.

Uiteraard was het nu niet meer mogelijk uit de waarnemingen iets anders te concluderen dan 'dat misschien ook in de door ons waargenomen gevallen van transport sprake is geweest'.

Enkele maanden later (september 1970) verscheen een publicatie van 'Drijfhout', samengesteld uit een wereldwijde enquête verzorgd door de 'Bols Snippen Club' onder de titel: 'Draagt de Houtsnip haar jong?'

Uit de antwoorden van diverse ondervraagden blijkt dat de Houtsnip haar jong(en) draagt, ook als er geen sprake is van paniek (pag. 12). De Houtsnip draagt haar jong in de poten (pag. 14), maar ook werd waargenomen dat pasgeboren jongen in de snavel werden weggedragen (pag. 25).

In zijn samenvatting (pag. 29) zegt 'Drijfhout' o.a.:

— Het door de lucht dragen van het jong door de Houtsnip mag bewezen worden geacht;

— De Houtsnip transporteert het gehele broedsel en niet slechts één jong;

— Het verplaatsen der jonge vogels is niet altijd het gevolg van een directe bedreiging.

Sinds het voorjaar van 1969 controleren we wekelijks een aantal nestkasten in een boomgaard te Hengstdijk, gemeente Hontenisse. De openingen van deze nestkasten zijn zodanig dat zij ook toegankelijk zijn voor Huis- en Ringmus (*Passer domesticus* en *P. montanus*). In het eerste controlejaar deden zich een tweetal merkwaardige 'verdwijningen' voor:

Jonge Grote Bonte Specht, langs Posthuiswad, Vileland, 18 september 1972
Foto: S. B. de Witte

Datum	11-5	24-5	4-6	7-6	14-6
Ringmus kast 11	geen nest	5 ei	5 kl. pulli	1 ei	1 ei
Ringmus kast 16	geen nest	5 ei	? kl. pulli	leeg nest	leeg nest

Drie dagen na de controle van 4 juni zijn uit beide kasten de nog zeer kleine pulli verdwenen. Predatie door Boommarter of Eekhoorns is onmogelijk, daar deze soorten hier ontbreken. Nestroof door de Grote Bonte Specht is uitgesloten, omdat de kasten voor deze soort niet toegankelijk zijn en er ook geen sprake was van inbraak. Een mogelijkheid die open blijft is de Bosmuis, *Apodemus sylvaticus*. IJsseling en Scheygrond, (1942) schrijven op pag. 278:

— Vooral op eieren is de Bosmuis verzot; jonge vogels worden vaak alleen maar gedood en aangevreten.
In 1970 herhaalt het verschijnsel zich:

Datum	16-5	24-5	30-5	7-6	13-6
Ringmus kast 14	3 ei	1 ei	leeg nest	1 ei	1 ei
Ringmus kast 18	6 ei nest zonder koepel	6 ei	1 ei	1 ei	1 ei

Het tot nu toe aangedragen materiaal bewijst nog geenszins het in de titel gestelde. Een, naar onze mening duidelijker geval, vond plaats in 1971.

Datum	2-5	11-5	16-5	22-5	29-5
Kastnr. 7	veel nestmat.	Huismus 4 ei	Huismus 4 ei VR.	Huismus 4 ei koud	Huismus 4 ei koud
8	Huismus 4 ei ad weg	leeg nest	Huismus 4 ei	Huismus 4 ei MAN	Huismus 4 pulli

Vermeld dient hier te worden dat eerst kast 8 gecontroleerd werd en dan pas kast 7, we liepen in omgekeerde volgorde. Het legsel van de Huismus dat op 2 mei in kast 8 lag, trof ons door de grote onderlinge gelijkens van de eieren (cf. Verheyen, 1967, plaat 64, 2e exemplaar in 2e horizontale rij).

Daarom bekeken we dit legsel goed, maar zonder 'bijbedoelingen'. Die bijbedoelingen kwamen pas, toen bij de volgende controle kast 8 leeg bleek en in kast 7 vier eieren aangetroffen werden, die sprekend geleken op het legsel uit kast 8. Toen werden alle protocollen van voorgaande controles nog eens bekeken — nu wel met de bijbedoelingen — en zo werd bijvoorbeeld ook genoteerd, of een der oudervogels op het nest aanwezig was dan wel bij het plaatsen van de ladder het nest verliet. We konden ons herinneren dat op 2 mei een adulte vogel de kast verliet, toen de ladder geplaatst werd.

De paren van de kasten 7 en 8 werden van toen af met belangstelling gevolgd.

Op 16 mei werd in kast 7 het vrouwtje weer verrast, Kennelijk vond ze het toen welletjes: het legsel werd verlaten. Op dezelfde datum bevatte kast 8 weer een 4-legsel. Op 22 mei werd het mannetje op het nest aangetroffen. Hier ging het broedproces echter gewoon door: de jongen zijn uitgevlogen.

In 1972 werden alle eieren van Ring- en Huismussen gemerkt, als een van de oudervogels tijdens een controle op het nest werd aangetroffen, dan wel dit 'bij nadering' verliet. Helaas bleek naderhand de door ons gebruikte viltstift niet van zodanige kwaliteit te zijn, dat de markering

gedurende de gehele broedperiode zichtbaar bleef. Anders had navolgend geval mogelijk de oplossing van ons probleem gebracht:

Datum	1-5	8-5	13-5	20-5	27-5	28-5	3-6
Kastnr.							
8	geen nest	geen nest	geen nest	geen nest	geen controle	Ringmus 3 ei koud	Ringmus 5 ei
14	leeg nest (ringm.?)	Ringmus 3 ei	Id. 5 ei	Id. 5 ei ad weg	leeg nest	leeg nest	Huismus 4 ei

Op 27 mei moest, wegens zware regenval, de controle gestaakt worden. Vandaar dat pas de volgende dag kast 8 aan de beurt kwam. Omdat deze kast tot dan toe geheel leeg was geweest, was het een verrassing, daarin een nest aan te treffen, vervaardigd uit vers, nog groen gras met drie ringmuseieren. Kast 14 bevatte een week nadat een adult dier bij het plaatsen van het laddertje was weggevlogen, alleen een leeg nest. Later is deze kast bezet door een Huismus.

Zwarte Specht,
'Beerschoten',
De Bilt, 30 april 1971
Foto: A. J. P. Bos

Het is onnodig alle plotselinge verdwijningen te bespreken. Overtuigend bewijs hebben we nog niet gevonden. Ook navolgend voorbeeld levert dit bewijs niet, al willen we vermelding niet achterwege laten.

Datum	1-7	8-7	22-7	29-7	4-8	12-8
Kastnr.						
4	oud nest Ringmus	leeg-gehaald (door ons)	Huismus 5 ei vr. weg	Ringmus 3 ei koud	Ringmus 3 ei koud	Ringmus 3 ei koud
5	geen nest	Id.	Id.	Huismus 4 ei	Id. 4 ei vr. weg	Id. 4 pulli ad weg

Zijn de eieren die op 29 juli in kast 5 liggen afkomstig uit kast 4? Stel dat dit zo is, waarom gebeurt er dan niets na 4 augustus, als het vrouwtje weer gestoord wordt? En nog een vraag: waar komen de drie ringmus-

eieren vandaan? Herkomst uit een van onze kasten blijkt niet uit de protocollen.

Ofschoon, zoals we reeds eerder stelden, overtuigend bewijs ons ontbreekt, menen we toch een voorlopige conclusie te mogen trekken, namelijk dat onder bepaalde omstandigheden Huis- en Ringmussen hun jongen of eieren transporteren, als ze tijdens de legperiode of het broedproces gestoord of verontrust worden Belangrijker dan deze voorlopige conclusie, vinden we het echter, deze problematiek eens ter discussie te stellen.

Opgemerkt dient nog te worden, dat, indien er sprake is van transport, dit niet persé naar een van onze kasten hoeft te zijn.

Het onderzoek wordt voortgezet

● G. M. P. Sponselee, Saxhavenstraat 5, Hulst

Met dank aan de heren E. T. G. Elton, RIN, Arnhem en W. H. H. Snuverink te Hulst voor het kritisch doorlezen van het manuscript.

LITTERATUUR:

Drijfhout (1970): Draagt de Houtsnip haar jong? Uitg. Bols Snippen Club, Amsterdam.
Truslow, F. K. (1970): Businessman in the Bush. Nat. Geogr. Magazine, Vol. 137 (5): 634 - 675.

Verheyen, R. (1967): Oölogia Belgica, Brussel.

IJsseling, M. A. en A. Scheygrond (1942): De Zoogdieren van Nederland. Deel I, Zutphen.

In dit verband willen wij vermelden hetgeen Jan L. Bos en Jan van de Kam in hun zojuist verschenen boek 'Die vreemde vogels' uit de vergetelheid haalden, namelijk een krantenbericht uit 'De Gooi en Eemlander' van 21 mei 1904 waarin onder gemeente Soest het volgende bericht verscheen: 'Een treffend bewijs van ouderliefde viel op te merken bij den brand van v. Dijk aan den Brinkweg. Vlak achter de brandende loodsen staat een hooge boom met een nest met ooievaars. De groote hitte der vlammen deed de hooge bewoners besluiten het nest te verlaten. Met de iongen in den snavel werd de in brandgevaar verkerende woning verlaten en het verblijf tijdelijk gevestigd op het aangrenzend weiland. Den volgenden morgen om een uur of elf werden de jongen weer uit het weiland op het nest gebracht, dat gelukkig ongedeerd was gebleven. Ouders en kleinen verkeerden in den besten welstand'. — Tot zover een bericht uit 1904.

Munitieschepen verdwijnen uit het Zwarte Meer

In no. 4 van de 19e jaargang (augustus 1971) pp. 572 - 573 schreef R. Kapenga over de ernstige bedreiging voor de aaznen die de munitieschepen in natuurreservaat 'Het Zwarte Meer' veroorzaken.

Deze elf kruitschepen met Duitse munitie, die op 22 juni 1971 daar ligplaats kozen, zullen naar minister Vredeling (defensie) aan de gemeente Noordoostpolder heeft medegedeeld, per 1 december 1973 zijn verdwenen. Ondanks de grote beroering die de schepen met elk 600.000 kg munitie aan boord met name in natuurbeschermingskringen hebben gebracht, zijn zij daar steeds blijven liggen.

Een interdepartementale werkgroep bereikte op 17 februari 1972 al overeenstemming over verplaatsing van de schepen.

Waardevol Kraggengebied dreigt verloren te gaan

Het uit natuurwetenschappelijk oogpunt zeer waardevolle natuurgebied 'De landen achter de Sinoel', ten noorden van Zwartsluis, dreigt ernstig te worden aangetast als de plannen die de gemeente met dit gebied heeft, doorgang zullen vinden. Men wil er aan bouwen. Enkele deskundigen hebben reeds fel tegen deze plannen geïntereerd omdat men de mening is toegedaan dat het hier om een fraai stukje natuur gaat waarin tal van zeldzame wilde planten voorkomen. Men acht iedere inreep in dit gebied vanuit natuurwetenschappelijk oogpunt ongeoorloofd. Onderzoek heeft aangetoond dat in genoemd gebied bij Zwartsluis ruim 200 planten- en 76 vogelsoorten voorkomen (ruim 45% van het totaal vogelbroedsoorten in Nederland).